

ОЛТИНСОЙ ТУМАНИГА ТАБИЙ ГЕОГРАФИК ТАВСИФ.

Боборахматов Маъруф Эргашович

Мирзо Улугбек номидаги Узбекистан Миллий Университети 1 курс
магистранти География ва табиий ресурслар факултети

Аннотация: Мазкур мақола, Олтинсой туманига табиий географик тавсифи ҳақида бўлиб умумий тушунчалар ва қизиқарли фактлар ёритиб берилган. This article covers general concepts and interesting facts about the description of natural geography in Altinsoy district.

Калит сўзлар: Фолклор ансамбли, болалар поликлиникалари, серунум текислик, тарихий жойлар, суғориладиган ерлар. Folk ensemble, children’s polyclinics, serunum plain, historical places, irrigated lands.

Кириш: Олтинсой тумани, Сурхондарё вилоятидаги туман. 1981-йил 23-ноябрда Шўрчи ва Денов тумани қисмларидан тузилган. Вилоятнинг Денов, Бойсун, Шўрчи, Қумқўрғон туманлари билан чегарадош. Майдони 0,56 минг км². Аҳолиси 184,9 минг киши (2022). Туманда 9 қишлоқ фуқаролар йиғини (Вахшивор, Дуғоба, Миршоди, Олтинсой, Оқарбулоқ, Оқолтин, Хо‘жасоат, Чеп, Қарлуқ) бор. Туман маркази — Қарлуқ қишлоғи.

Табиати. Олтинсой тумани Сурхондарёнинг шимолий қисмидаги серунум текисликда жойлашган. Ер юзаси шарққа томон пасайиб боради. Ғарбий чеккалари Кераготоғ этагига тутшиб кетади. Туман марказидан Олтинсой дарёси, шим.дан жан.га томон Ҳазарбоғ канали оқиб ўтади. Рельефи, асосан, текислик ва адирлардан иборат. Баландлиги 400–700 м.

Иқлими қуруқ, типик субтропик иқлим. Йиллик ўртача температура 15,9°. Январнинг ўртача температураси 2,6°. Энг паст температура —25°. Июлнинг ўртача температураси 32—33°. энг юқори температура 46°. Йиллик ёғ‘ин 240–260 мм. Вегетатсия даври 230 кун, Баъзан кучли шамоллар эсади. Тупроклари

ўтлоқи-ботқоқ, бо‘з тупроклар. Ёввойи ўсимликлардан шувоқ, шўра, янтоқ, бодом, писта, тоғ райҳони, дўлана, ровоч, алқар ва бошқа ўсади. Ёввойи ҳайвонлардан бўри, тулки, жайрон, каламуш, қо‘шоёқ, юмронқозик, кўрсичқон, жайра, тўқайларда тўқай мушуги, қобон, чиябўри, қушлардан майна, сўфитўрғай, каклик, қалдирғоч, кўршапалак, ғоз, ўрдак, судралувчилардан ўқилон, геккон, кўзойнакли илон ва бошқа бор. Аҳолиси, асосан, ўзбеклар, тожик, рус, татар ва бошқа миллат вакиллари ҳам яшайди. Аҳолининг ўртача зичлиги 1 км² га 209 киши. Хўжалиги. Туман хўжалиги асосан қишлоқ хўжалигига ихтисослашган. Саноат, транспорт, алоқа корхоналари бор. Қишлоқ хўжалигида боғдорчилик асосий ўрин тутди. Айниқса, тоқчилик ривожланган. Пахта, дон экинлари, сабзавот, полиз экинлари ҳам экилади. Саноат корхоналаридан Олтинсой "Шароб" самарали ишламоқда. "Шароб" корхона-си 1982-йилда Денов вино-арақ заводи таркибидан ажралиб чиққан. Бир йилда 800 минг литр вино ишлаб чиқарилади. "Портвейн", "Жасорат", "Мускат", "Кагор" навешри машҳур. Олтинсой туманида 2 қўшма корхона, 5 йирик саноат .корхонаси, 172 кичик ва хусусий корхона бор. 2003-йилда қишлоқ хўжалигида суғориладиган ерлар 12,4 минг га, шу жумладан, 4,1 минг га ерга пахта, 4,2 минг га ерга дон экинлари, 578 га ерга сабзавот, 90 га ерга полиз экинлари экилади, 852 га боғлар, 5,5 минг га тоқзорлар билан банд. Олтинсой туманида 16 ширкат хўжалиги, 120 фермер хўжалиги бор. Туман жамоа ва шахсий хўжаликларида 33490 қорамол, 49800 қўй ва эчки, 895 от, 50900 парранда боқилади. Туманда 61 умумий ўрта та’лим мактаби (34770 о‘қувчи), 4 коллеж (1700 талаба), лицей-интернат, мусиқа мактаблари бор. "Ёрилтош" ҳаваскор кўғирчоқ театри, "Алпомиш" ширкат хўжалигидаги фолклор ансамбли маданий хизмат ко‘рсатади. Марказий касалхона, катталар ва болалар поликлиникалари, ишлаб турибди. Стадион, 7 та спорт зали, футбол, волейбол, баскетбол, қўл тўпи майдонлари мавжуд 1986-йилдан "Олтин-сой тонги" туман газетаси чиқарилади (адади 900).[1]

Олтинсой тумани Сурхондарё вилояти ҳудудида 1981-йил 23-ноябрда Шо‘рчи ва Денов туманлари асосида тузилган. Туман умумий майдони 0,56

минг км квни ташкил этади. 2022-йилнинг 1-январь ҳолатига кўра туманда доимий аҳоли сони 184,9 минг кишини ташкил этди. Туман маркази - қарлук аҳоли пункти, Термиздан 140 км шимолий-шарқда жойлашган. Яқин темир йўли бекатигача (Шўрчи разезди) 23 км. Туманда 1 та шаҳар типигаги қўрғон (қорлик), 9 та қишлоқ фуқаролар йиғини (Вахшивор, Дуғоба, Миршоди, Олтинсой, Оқарбулоқ, Оқолтин, Хўжасоат, Чеп, Қарлук,) бор ҳамда 54 та қишлоқлар мавжуд. Туман маркази - Қарлук қишлоғи.

Олтинсой Сурхондарёнинг шимолий қисмида серунум текисликда жойлашган. Ер юзаси шарққа томон пасайиб боради. Ғарбий чегаралари "Керагатоғ" этагига туташиб кетади. Туман марказидан Олтинсой дарёси, шимолдан жанубга қараб «Хазарбоғ» канали оқиб ўтади.

Туманда 16 та жамоа хўжалиги бор. Қишлоқ хо‘жалигида боғдорчилик асосий ўрин тутди. Айниқса, узумчилик ривожланган. Бундан ташқари пахта, дон экинлар, сабзавот, полиз экинлари ҳам экилади. Яйловларида қорамол, қўй, эчки боқилади. Бобур номидаги «, Олтинсой», Улуғбек номидаги «, Сайрак» жамоа хўжаликлари узум ҳосили, шунингдек дон маҳсулотлари етиштиришда вилоятда етакчи хўжаликлардан. Пахта етиштиришда «Пахтакор», «Хўжаипок», «Оқолтин» жамоа хўжаликлари илғор. Олтинсойда бир қанча тарихий жойлар Бор. Булардан энг йириклари: Дегрезтепа, Мунчоктепа, Қизилтепа, Қоратепа, Тарағайтепа, Жиянбобо ва бошқалар.

Фойданилган адабиётлар рўйхати.

1. П. Баратов, Ўзбекистон табиий географияси. Т.: Ўқитувчи-1996
2. Сурхондарё вилояти ўлкашунослик атласи, Т-2016
3. Ҳасанов И.А., Ғуломов П.Н., Қаюмов А.А., Ўзбекистон табиий географияси (2-қисм), Т: «Университет» 2009
4. Сурхондарё вилояти ўлкашунослик атласи, Т-2016